

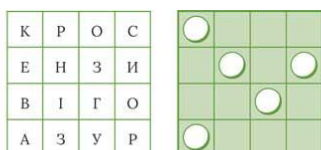
Методичний коментар “Історія виникнення книжки”

На початку тижня проведіть із малятами мандрівку в минуле й розкажіть, як люди придумали книжку. Зверніть їхню увагу на те, що для цього знадобилась праця не одного винахідника.

Завдання з робочого зошита (частина 3, завдання 1, с. 40)

Олесик придумав шифровку і зробив до неї ключ. Прочитайте слово з літер, які буде видно крізь круглі отвори, коли ключ накладений на шифровку. Запишіть це слово.

- Поміркуйте, навіщо потрібні книжки.
- Чи може людина обійтися без них. (Можна запропонувати дітям поміркувати про те, що сталося б, якби всі книжки раптом зникли).

Але чи завжди була книжка? Перенесемося на машині часу у давнину, у часи, коли ще не було паперу (див. [презентацію “Історія виникнення книжки”](#)).

Ознайомлюючи дітей з історією розвитку книжки та друкарства, варто розглянути переваги і недоліки різних книжок (від стародавніх до сучасних, зокрема й електронних), обговорити, які з них можуть зберігати більше інформації, навіщо потрібні ілюстрації в книжках і яку додаткову інформацію вони містять. Можна разом із дітьми зазирнути у майбутнє: придумати, як зміниться книжка, чим вона відрізнятиметься від сучасної.

Чи завжди книжка була такою, як зараз?

Первісні люди використовували **стіни печер**, коли хотіли щось намалювати, залишити повідомлення, розповісти про яскраві події з життя родини. Уявляєте, якими тоді були книжки?

Люди одночасно і прикрашали своє житло малюнками, і залишали розповідь про події свого життя. Печерний живопис виявився таким довговічним, що зберігся до наших днів. Тож ми можемо уявити, як жили первісні люди.

- Роздивіться наскельні малюнки. Про що вони розповідають?
- Розкажіть, що ви дізналися про життя первісних людей.
- Як ви гадаєте, чи зручно було малювати на скелях? Чому?

Згодом в Месопотамії з'явилися **глиняні дощечки**. Їх використовували шумери — цивілізація, що першою винайшла писемність. Шумери користувалися піктограмами, яких на початку розвитку цивілізації було близько тисячі. Пізніше кількість піктографічних знаків скоротилася до 600.

Люди брали сиру дощечку з гладкою поверхнею і паличкою видавлювали на ній текст. Потім дощечку сушили на сонці чи обпалювали в печі. Після цього її обмазували шаром глини, на якому писали ім'я адресата, і обпалювали вдруге. Від виділення пари внутрішня табличка відклеювалася й опинялася ніби у “конверті”. Уявляєте, скільки важив один такий глиняний лист? Тому існували поштові станції, де працювали гінці, які перевозили ці листи на конях.

Глиняні дощечки були крихкими та важкими, тому люди стали шукати інший матеріал.

Римляни та греки писали на свинцевих дощечках, а пізніше — на воскових.

Воскова табличка — дощечка з твердого матеріалу (самшит, бук, кістка) з видовбаним поглибленням, куди заливався темний віск. На дощечці писали, наносячи на віск знаки гострою металевою паличкою — стилосом (*стиль, стило*). За потреби напис можна було стерти, розгладити, і скористатися дощечкою вдруге.

Як виглядали в давнину воскові та глиняні дощечки зараз навіть важко уявити, а от спробувати на них писати цілком можливо. Треба приготувати паличку з гострим кінчиком, а писати можна на пластиліновому млинці або на глині.

- Чи зручно було писати? Що виходило, а що — ні? Чому?
- Чи вдалося зобразити дрібні елементи?
- Чи вдалося розмістити окремі елементи один біля одного? Чому?
- Чи зручно буде переносити такі дощечки? Чому?

З часом люди винайшли **папірус**. Його використовували в Давньому Єгипті й інших країнах. Для виготовлення папірусу використовувалася однойменна водно-болотна рослина, що належить до сімейства осокових. Папірус був такий поширений, що єгипетські купці загортали в нього покупцям товари. Найдавнішому свитку папірусу налічувалося понад п'ять з половиною тисяч років.

Для зручності зберігання аркуші папірусу склеювалися у вигляді довгих-довгих шматочків. Вони були дуже легкими й зручними (особливо, якщо їх порівнювати з дощечками). Щоб зберігати папірусні книжки, аркуші папірусу замотували у великі сувої. Так іноді книжка вміщувалася в невеличкому возику. Але ж порівняно зі скелями й дощечками це був шалений прогрес!

Літери на папірусах писали вручну, і більшість книжок були в одному примірнику. Читати вміла дуже обмежена кількість людей, тому маленька кількість примірників усіх влаштовувала.

- Запропонуйте малятам створити книжку на сувої з паперу. Чи зручною вона буде? Чому?

Потім книжки робили з **пергаменту** — недубленої шкіри тварин. Перевага пергаменту над папірусом полягає в тому, що на пергаменті можна було писати з обох боків аркуша і використовувати його повторно. З пергаменту почали вирізати звичні тепер аркуші і з'явилися перші книжки, схожі на сучасні.

Писали великими літерами, чітко й гарно. Іноді (III—VII ст.) пергамент розфарбовували червоною чи іншою фарбою, весь рукопис писали розведеним сріблом, а заголовні літери — золотом.

У Європі масове виготовлення пергаменту для друкованих книг проіснувало до XVI ст., але попит на цей міцний і довговічний матеріал існує донині — на ньому друкують дипломи й важливі документи, створюють твори каліграфічного мистецтва. Ще в XIX ст. патентна документація Великобританії та США оформлялася у вигляді друкованих чи рукописних пергаментів.

У Київській Русі в XI—XV ст. для письма використовували **берестяні грамоти**. Для їх виготовлення використовували спеціально оброблену кору берези.

Вважають, що **папір** (матеріал, одержуваний із целюлози) винайшов у Китаї Цай Лунь. Раніше тут його виготовляли з пеньки, а ще раніше — з шовку.

У XX ст. виробництво паперу стає великою високомеханізованою галуззю промисловості з безперервно-потоковою технологічною схемою, потужними теплоелектричними станціями й складними хімічними цехами з виробництва волокнистих напівфабрикатів.

Саме з початком виробництва паперу книжки почали масово використовувати. Головна причина — цей матеріал був значно дешевшим, а це означає — доступнішим для людей з різними статками.

Книжки почали друкувати, а не писати вручну, й кожну книжку можна було видати одразу в кількох примірниках і одразу багато людей могли її прочитати.